

УСТАНОВЯВАНЕ НА САМОЛИЧНОСТ ОТ ПОЛИЦЕЙСКИТЕ ОРГАНИ

Проф. д-р Любомир Тимчев

1. Исторически преглед

1.1. Установяване на самоличността на граждани от полицейските органи на Третата българска държава според законодателството до 1948 година

Норми, третиращи правото на полицейските органи да осъществяват контрол по редовността на документите за самоличност в страната, намираме още в Устава за полицейската стража в Княжество България от 1883 г.¹ (отм.). В типичния си фрагментарен стил уставът определя, че „*тя (полицията) се грижи за точното изпълнение на правилата за паспортите*“ (чл. 52). Освен това „... *полицията е длъжна да наглежда за чужденците, които живеят в страната*“ (чл. 50).

Първият Закон за полицията от 1889 г.² също отделя внимание на това правомощие. В чл. 7 от него е посочено, че „... *властта на полицията по наблюдение за изпълнение на законите се простира и на находящите се в града чужденци в границите на съществуващите договори*“. Освен това „... *полицията надзирава чужденците... Тя не допуска да влизат в княжеството ония чужденци, които нямат паспорти или задгранични свидетелства*“. И още нещо, „*полицията нагледва да се държат правилно и редовно по гостилниците книгите, в които се записват пътниците*“ (чл. 17).

Без да се впускаме в анализ на цитираните текстове, ще насочим вниманието само към това, че с този нормативен акт се разширява кръгът от компетенции на полицията по отношение на контрола на чужденците в страната. По-конкретно това се отнася до влизането и пребиваването им в страната.

1.2. Установяване на самоличността на граждани от органите на Народната милиция след 1948 година

Указът за Народната милиция от 1955 г.³ урежда това

---

¹ Вж. Устав за полицейската стража. Обн. ДВ, бр. 40/1883, отм. ДВ, бр. 106/1883.

² Вж. Закон за полицията. Обн. ДВ, бр. 199/1889, отм. ДВ, бр. 25/1925.

³ Вж. Указ за Народната милиция. Обн. ДВ, бр. 25/1955, отм. ДВ, бр. 89/1976.

правомощие посредством чл. 11. В него е отбелязано, че „... *органите на Народната милиция имат право да извършват паспортни проверки на гражданите. Лицата, които не могат да установят по някакъв начин самоличността си, се отвеждат в милиционерското поделение за проверка, която следва да бъде извършена незабавно.*“

От този текст се вижда, че не са посочени конкретни хипотези, позволяващи на полицейските (милиционерските) органи да извършват паспортни проверки на гражданите. Очевидно се налага изводът, че полицейските органи могат да извършват проверка за установяване на самоличността във всички случаи при изпълнение на служебните си задължения. Този подход позволява на полицейските органи да прилагат това правомощие без ограничения, при това без да нарушават основните права и свободи на гражданите. Използването на думата „*могат*“ придава характер на възможност на нормата. От това следва, че въпросът за извършването или не на проверка за установяване на самоличността е предоставен изцяло на оперативната самостоятелност на полицейския служител.

Освен това не са отбелязани изрично способите за установяване на самоличността. Използването на израза „*по някакъв начин*“ не дава информация за начините, посредством които органите на полицията могат да установят самоличността на едно лице, в резултат на което можем да приемем, че решението за това е от компетентността на всеки един полицейски служител, в зависимост от конкретната обстановка. Както се вижда, става въпрос за предоставена оперативна самостоятелност.

В случай на невъзможност за установяване на самоличността, лицата трябва да се отвеждат в съответното поделение. От това следва, че полицейският служител няма право за алтернативно решение – *той трябва да отведе въпросното лице в съответното поделение.* От друга страна, отвеждането не предполага задържане, а напротив – проверката в поделението трябва да бъде извършена незабавно.

Изложеното показва, че на това полицейско правомощие е обърнато сериозно внимание. Това се отнася както до основанието за извършване на проверка за редовността на документите за самоличност, така и до правните последици в случай на невъзможност за установяване на самоличността на място.

Въпросът за установяването на самоличността на граждани получава по-пълна регламентация с приемането на Закона за Народната милиция (ЗНМ) от 1976 г.⁴ Съгласно чл. 17 от ЗНМ са регламентирани три хипотези:

---

⁴ Обн. ДВ, бр. 89/1976, отм. ДВ, бр. 109/1993.

- когато трябва да се състави акт за административно нарушение;
- когато лицето е уличено в извършване на престъпление или е очевиден на престъпление или грубо нарушение на обществения ред;
- при проверка за спазването на паспортните правила.

Запазен е характерът на възможност за прилагане на правомощието, за което говори използването на думата „*могат*“.

Прави впечатление, че за първи път в полицейското ни законодателство са посочени конкретни основания, при които полицейските (милиционерските) органи могат да изискват от гражданите да представят документите си за самоличност.

В известна степен този подход ограничава действията на полицейските органи. Това е така, защото прилагането на това правомощие следва да е съобразено с точно определени случаи. Продиктувано е от обстоятелството, че както повечето правомощия на органите на НП (НМ) и извършването на проверка на документите за самоличност в определена степен засяга правата и свободите на гражданите. Поради тази причина използването на това правомощие не може да бъде произволно. От друга страна обаче, посочването на конкретни хипотези значително ограничава полицейските органи и налага премислянето на всяка конкретна ситуация, пречупвайки я през възможността за извършването на тази проверка. Опирайки се на практиката, ще отбележим, че това е едно от най-често прилаганите полицейски правомощия, което не бива да бъде ограничавано по отношение на възможностите за прилагането му. Въпреки това този подход се прилага и до днес.

Новост в регламентирането на разглежданото полицейско правомощие е задължението на полицейските (милиционерските) органи да установяват адресите и местоработата на лица, учрежденията и организациите, които не могат да открият сами. Това е възможно и по искане на граждани, при условия и по ред, определени от министъра на вътрешните работи.

Направен е опит за изчерпателно изброяване на възможностите за прилагане на това правомощие, а именно – престъпление и нарушение на обществения ред. От гледна точка на градиране на тежестта им, следва първостепенно значение да се отдава на уличените в извършването на престъпление лица. Формулирането на третата хипотеза можем да обясним с наличието на паспорта като основен документ за самоличност на българските граждани и на чужденците.

2. Основания за установяване на самоличността съгласно действащото законодателство

Законът за Националната полиция от 1993 г., Законът за Министерството на вътрешните работи от 1997 г.⁵, и Законът за Министерството на вътрешните работи от 2014 г.⁶ уреждат по идентичен начин основанията за извършване на проверка за установяване на самоличността на граждани, поради което ще направим анализ, позовавайки се на действащите правни норми.⁷

Съгласно чл. 70, ал. 1 от ЗМВР органите на полицията⁸ могат да извършват проверки за установяване на самоличността на лице:

- за което има данни, че е извършило престъпление или друго нарушение на обществения ред;
- когато това е необходимо за разкриване или разследване на престъпления и при образувано административно-наказателно производство;
- при осъществяване на контрол по редовността на документите за самоличност и пребиваване в страната;
- на контролен пункт, организиран от полицията;
- по искане на друг държавен орган за оказване на съдействие при условия и по ред, предвидени в закон.

Предвид целта на настоящата работа ще направим кратък анализ на посочените хипотези.

2.1. Установяване на самоличността на лице, за което има данни, че е извършило престъпление или друго нарушение на обществения ред

В този текст правната норма съдържа две подхипотези. Едната се отнася до наличието на данни за извършването на престъпление, а другата – на данни за извършено нарушение на обществения ред.

Използването на съюза „или“ изключва кумулативността, показвайки, че е достатъчно извършването само на престъпление или нарушение на обществения ред.

Съгласно чл. 9, ал. 1 от Наказателния кодекс на Република България престъплението е „... деяние (действие или бездействие),

---

⁵ Обн. ДВ, бр. 122/1997.

⁶ Обн. ДВ, бр. 53/2014.

⁷ Трябва да направим уговорката, че с приемането на ЗМВР от 2006 г. първата хипотеза бе регламентирана в единствено число, а не както бе в предишните редакции – в мн. ч. Така например в чл. 68 от ЗМВР от 1997 г. бе посочено, че „полицейските органи могат да извършват проверки за самоличността на лица, за които има данни, че са извършили престъпления или други нарушения на обществения ред“.

⁸ Посочените основания за установяване на самоличност от органите на полицията се отнасят за всички служби с полицейски правомощия.

извършено виновно, обявено за наказуемо по наказателноправен ред“.⁹

Административното нарушение пък е „... деяние (действие или бездействие), което нарушава установения в страната обществен ред, извършено е виновно и е обявено за наказуемо с административно наказание, налагано по административен ред“ (чл. 6 от ЗАНН).¹⁰

От цитираните определения се вижда, че престъпленията и нарушенията на обществения ред са противообществени деяния, които нарушават установения в страната обществен ред, поради което са обявени за наказуеми. Разликата помежду им е в степента на обществената опасност.

Освен това за извършването на проверка за установяване на самоличността на лице е достатъчно получаването на данни за извършването само на едно престъпление или нарушение на обществения ред. Това наложи необходимостта от промяна в редакцията на тази правна норма, при което използваните изрази „престъпления“ и „нарушения на обществения ред“ бяха заменени с „престъпление“ и „нарушение на обществения ред“, т.е. бяха превърнати от множествено в единствено число. Това е и единствената разлика в правната регламентация на тази норма от 2006 г. в сравнение с тези от предходните години.

Във връзка с това е необходимо да отбележим неточността на израза „... извършили престъпление или друго нарушение на обществения ред“. Мотивите ни за това се основават на обстоятелството, че една част от престъпленията (икономическите) не могат да се тълкуват като нарушения на обществения ред. Поради това предлагаме от посочения израз да отпадне думата „друго“, при което той да добие следната редакция: „престъпление или нарушение на обществения ред“.

Друга особеност е използването на израза „за които има данни“, с което законът не поставя изискване за „достоверни“ или „достатъчно данни“. Това е оправдано, тъй като в случая става въпрос само за установяване на самоличността. Наличието на данни, независимо от тяхната достоверност или достатъчност, е основание за извършването на проверка за установяване на самоличността.

2.2. Установяване на самоличността на лице, когато това е необходимо за разкриване или разследване на престъпления и при образувано административнонаказателно производство

---

⁹ Вж. чл. 9 от НК, обн. ДВ, бр. 26/1968, с посл. изм. и доп.

¹⁰ Обн. ДВ, бр. 92/1969, с посл. изм. и доп.

Подобно на предходната, и тази хипотеза може да бъде разделена на две. В първата си част третира въпроса за установяване на самоличността на лица, когато това е необходимо за разкриване или разследване на престъпления.

За разкриване на престъпление е нужно да се установи самоличността на неговия извършител, на потърпевшите и на свидетелите. Ето защо регламентирането на тази правна норма е необходимо и оправдано. Нещо повече, това е едно от най-често използваните основания за установяване на самоличността на граждани.¹¹ Обратното би означавало поставяне на полицейските органи в невъзможност да изпълняват служебните си задължения, едно от които е предотвратяването и разкриването на престъпления и участие в тяхното разследване. Предвид естеството на работа на полицейските органи по разкриването на престъпления считаме за излишно използването на израза „*когато това е необходимо*“. Мотивите ни за това се основават на обстоятелството, че работата по разкриването на престъпления включва установяването на техния извършител, както и на всички лица, свързани с извършеното престъпление. Това се отнася и за потърпевшите лица. Ето защо пледираме за отмяна на този израз в случай на бъдеща промяна в законодателството ни.

Административнонаказателното производство като при престъпленията предполага установяване самоличността на лица. В тази част от хипотезата също е нужна промяна. В Закона за административните нарушения и наказания изрично е посочено, че за образуването на административнонаказателно производство е необходимо „... да е установено по безспорен начин... самоличността на нарушителя...“. Както се вижда, установяването на самоличността на лицата е едно от условията за образуването на административнонаказателно производство. Във връзка с това е необходима подмяната на предлога „*при*“ със „*за*“.

Последното ни предложение е свързано с подмяната на думата „*граждани*“ с „*лица*“. Предложението е продиктувано от факта, че на територията на страната освен граждани на Република България и граждани на други държави се намират и лица без гражданство.

В резултат на тези наши препоръки хипотезата ще добие следната редакция: „*Установяване самоличността на лица за разкриване или разследване на престъпления и за образуване на административнонаказателно производство*“.

2.3. Установяване на самоличността на граждани при

---

¹¹ Вж. Отчет за дейността на Главна дирекция „Национална Полиция“.

осъществяване на контрол по редовността на документите за самоличност и пребиваване в страната

Съгласно разпоредбата на чл. 7, т. 18 от ЗМВР една от основните дейности на органите на Национална служба „Полиция“ е „... да издава документи за самоличност и правоспособност и контрол върху ползването им“.

МВР е специализирана оперативно-издирвателна и охранителна служба за опазване на обществения ред, за предотвратяване, разкриване и участие в разследване на престъпления. На органите на полицията е предоставено правото да изискват от всички лица документи за самоличност в определените от закона случаи, да извършват проверки за спазване на правилата за пребиваване на чужденци в страната, да установяват адресите и местоработата на лица, да отвеждат и дори да задържат лица, на които не може да бъде установена самоличността, и други.

За осъществяването на ефективен административен контрол са изградени звена „Български документи за самоличност“, които осъществяват тази специализирана дейност в тясно взаимодействие с другите полицейски служби, с другите служби от МВР, с други държавни органи, с неправителствени организации и с гражданите.¹²

С оглед синхронизиране на законодателството и структурите в страната с тези на страните от ЕС през 2004 г. бе създадена Дирекция „Миграция“ като специализирана служба за контрол на чужденците, пребиваващи в страната.

Адресната регистрация е елемент от административния контрол. Тя се изразява в изискването фактът на постоянно или временно пребиваване на определен адрес и населено място на дадено лице да бъде регистриран по установен ред с оглед осъществяване на статистически и персонален отчет на населението.¹³

Изложеното поставя въпроса за точността при регламентирането на тази хипотеза. Поставянето на този въпрос се основава на факта, че гражданите на Република България не пребивават, а живеят на територията на страната. Пребиваването е израз, който можем да използваме спрямо чужденците. В този смисъл изразът „и пребиваване в страната“ следва да отпадне.

Не само издаването на документи за самоличност, но и контролът на българските граждани е задача на полицейските органи.

---

¹² По-подробно по този въпрос вж.: Тимчев, Л. Контрол на миграцията в Република България. С., 2003.

¹³ Пак по тази причина понятието „адресна регистрация“ е заменено с „постоянен адрес“ и „настоящ адрес“.

Към това следва да добавим, че органите на полицията издават документи за самоличност и на чужденците, които имат разрешение за пребиваване в страна за срок повече от 3 месеца. Казаното по-горе за подмяната на думата „граждани“ с „лица“ се отнася и за тази хипотеза. Всичко това ни дава основание да предложим следната редакция на тази хипотеза: „*Установяване самоличността на лица при осъществяване на контрол по редовността на документите за самоличност и пребиваване на чужденци в страната*“.

2.4. Установяване на самоличността на граждани на контролен пункт, организиран от полицията

Контролно-пропускателен пункт (КПП) се организира за осигуряване на пропускателния режим или за ограничаване на движението на превозните средства и на пешеходците в определен район, местност или обект при провеждане на масови мероприятия, възникнали стихийни бедствия, епидемии, епизоотии и други случаи.¹⁴

Когато КПП е организиран на особено важни участъци или направления, се използват повече служители от полицията, често от различни служби, при което за ръководител се назначава служител от ръководния състав.

Трябва да отбележим, че голяма част от тези контролно-пропускателни пунктове са стационарни, но има и такива, които се организират инцидентно. Тяхната роля е временна и служи за извършване на конкретна дейност за определено или неопределено време – например извършването на заградително мероприятие с оглед задържане на извършител на престъпление. Независимо от вида на КПП, организацията на работа е една и съща. В тази връзка установяването на самоличността е само една от задачите, изпълнявани от полицейските органи. Регламентирането на тази възможност единствено подсказва за важността на този вид организация на полицейската дейност.

2.5. Установяване на самоличността на граждани по искане на друг държавен орган за оказване на съдействие при условия и ред, предвидени в закон

Оказването на съдействие на държавните органи, заедно със защитата на правата и свободите на гражданите, е сред най-важните

---

¹⁴ По-подробно вж.: Годоров, В. Патрулно-постова дейност на полицията. Учебник „Опазване на обществения ред – част първа“. С., 2015, с. 47-105.

задачи на полицейските органи. Нещо повече, това е задължение на полицейските органи.

В случай на официално искане на държавен орган, който е извън системата на МВР, полицията е длъжна да окаже съдействие.

От израза „*при условия и ред, предвидени в закон*“ можем да заключим, че това съдействие трябва да е в съответствие със законовите изисквания. С други думи, това изискване се отнася най-вече до спазването на формата.

От всичко казано за правните основания за установяване на самоличността от полицейските органи си позволяваме да подчертаем, че това примерно изброяване на случаите в значителна степен ограничава действията на полицейските органи. Вместо това може да се използва изразът: „*Полицейските органи могат да извършват проверки за установяване на самоличността на лица, когато това е необходимо за изпълнение на задачите, възложени им със закон.*“ Мотивите ни за това предложение се основават на обстоятелството, че прилагането на това правомощие не нарушава установените права и законни интереси на гражданите и не уронва честта и достойнството на личността.

От друга страна, установяването на самоличността е необходимо условие за осъществяване на голяма част от полицейските действия. В този смисъл ограничаването на приложното поле на това полицейско правомощие е в ущърб не само за дейността на полицейските органи, но и на всички лица, намиращи се под юрисдикцията на Република България, чиито молби, жалби, сигнали и предложения са обект на ежедневна проверка от полицейските органи. Въпросът за установяването на самоличността следва да се разглежда не само като възможност, но и като необходимост с оглед противодействието на престъпността и опазването на обществения ред в страната. Разширяването на кръга от възможности при прилагането на това правомощие ще способства за повишаване на ефективността в тази дейност.

3. Организация на дейността на полицейските органи при установяване на самоличност

Съгласно чл. 70, ал. 2 от ЗМВР основният способ за установяването на самоличност е посредством представяне на документ. Законът допуска установяването на самоличността и чрез сведения на граждани с установена самоличност, които познават лицето, както и чрез други начини за събиране на достоверни данни.

В следващото изложение ще се опитаме да направим анализ на основните способности за установяване на самоличност.

3.1. Установяване на самоличност чрез документ за самоличност

С приемането на Закона за българските документи за самоличност от 1998 г.¹⁵ бяха въведени и нови документи за удостоверяване на самоличността на гражданите на Република България и на чужденците, пребиваващи в страната. Съгласно чл. 13, ал. 1 това са:

- лична карта;
- паспорт – *паспорт, дипломатически паспорт, служебен паспорт, моряшки паспорт, военна карта за самоличност*;
- свидетелство за управление на моторно превозно средство.

В ал. 2 са посочени документите, заместващи паспорта:

- временен паспорт за завръщане в Република България;
- граничен пропуск;
- временен паспорт за окончателно напускане на Република България.

Използването на думата „лица“ обуславя и необходимостта от посочване на българските документи за самоличност, издавани на чужденците, които пребивават в Република България. Съгласно чл. 14 от ЗБЛД това са:

- карта на продължително пребиваващ в Република България чужденец;
- карта на постоянно пребиваващ в Република България чужденец;
- карта на бежанец;
- временно удостоверение на бежанец и временно удостоверение на бежанец в ускорено производство;
- удостоверение за пътуване зад граница на бежанец;
- удостоверение за пътуване зад граница на лице без гражданство;
- временно удостоверение за напускане на Република България;
- временна карта на чужденец;
- удостоверение за завръщане в Република България на чужденец;
- карта на чужденец с хуманитарен статут;
- удостоверение на чужденец с временна закрила;
- удостоверение за пътуване зад граница на чужденец с

---

¹⁵ Обн. ДВ, бр. 156/1998, посл. изм. и доп. Сегашното наименование на този нормативен акт е „Закон за българските лични документи“ (ЗБЛД).

хуманитарен статут;

- карта на чужденец, акредитиран като служител в дипломатическо или консулско представителство или в международна организация със седалище на територията на Република България.

Трябва да отбележим, че новите български документи за самоличност съдържат повече задължителни лични данни като:

- име;
- дата на раждане;
- единен граждански номер (или личен номер на чужденец);
- пол;
- гражданство.

Други задължителни данни са:

- снимка;
- място на раждане;
- ръст;
- цвят на очите;
- постоянен адрес;
- подпис на притежателя;
- номер на личната карта;
- дата на издаване;
- дата на изтичане на валидността;
- орган на МВР, издал личната карта;
- особени белези.¹⁶

Новост е и изискването за изписване на посочените данни както на български, така и на английски език.

Отделно от това, в различните видове документи за самоличност се съдържат и допълнителни данни, които дават информация както за установъчните данни за лицето (български гражданин или чужденец), така и за неговото семейно положение, образование, постоянен адрес, настоящ адрес, професия, месторабота и др.

Съгласявайки се с това, си позволяваме да поставим въпроса за изчерпателността на изброените документи за установяване на самоличност. Основание за поставянето на този въпрос е обстоятелството, че в редица удостоверителни документи, извън посочените в чл. 13 от ЗБЛД, се съдържат достатъчно данни, позволяващи установяването на самоличност. Такива са: карта на служител от МВР, карта на служител от МО, депутатска карта и др. Разрешението може да се търси във възстановяването на израза „...и други удостоверителни документи, в които се съдържат данни за

---

¹⁶ Вж. чл. 26 от ЗБЛД.

лицето“, използван в предишни редакции на ЗМВР. По този начин ще се разшири кръгът от възможности за прилагането на това правомощие, с което ще се повиши ефективността в дейността на полицейските органи по противодействие на престъпността и опазване на обществения ред.

3.2. Установяване на самоличност посредством сведения на граждани с установена самоличност, които познават лицето

От текста на правната норма следва, че тези граждани трябва да имат достатъчно информация за установъчните данни на лицето. Установяването и съпоставянето им е проблем главно от тактическо естество. Тъй като този въпрос е обект на друга разработка¹⁷, по-нататък в изложението ще се спрем само на някои основни аспекти.

Трябва да отбележим, че този способ е приложим най-вече при извършването на рутинни проверки, които не са свързани с издирването на лица, извършители на престъпления. Във връзка с това решението за задържането на лице без документ за самоличност е от компетентността на полицейския служител, който действа в условията на оперативна самостоятелност.

3.3. Установяване на самоличност по друг начин за събиране на достоверни данни

Други начини за установяване на самоличност могат да бъдат: справка чрез системата БДС; ЕСГРАОН; картотеките, намиращи се в общините и в кметствата.

Събирането на данни следва да е съобразено с действащото законодателство и със защитата на основните права и свободи на лицата.

4. Правни последици при невъзможност за установяване на самоличността

В случай че горепосочените начини за установяване на самоличността бъдат изчерпани и не дадат положителен резултат, полицейският орган е в правото си да задържи лицето.¹⁸ Необходимо е да отбележим, че действията на полицейските органи при прилагането

---

¹⁷ Вж. Кръстева, В., В. Тодоров, К. Колев, В. Гюрова. Тактика на полицейските действия. С., 2001.

¹⁸ По въпроса вж. по-подробно Тимчев, Л. Полицейски правомощия. С., 2002, с. 67-105.

на това правомощие следва да се прецизират в няколко насоки.

На *първо място* – това е целта на извършваната проверка. В случаите, когато тя е рутинна, можем да допуснем позоваването и на други удостоверителни документи, извън визираните в чл. 13 на ЗБЛД. Когато обаче е организиран контролен пункт с цел залавяне на извършител на престъпление, всяко съмнение следва да се проверява щателно. В този случай липсата на документ за самоличност оправдава задържането.

На *второ място* – от значение е лицето, чиято самоличност установяваме. При невъзможност за установяване на самоличността на български гражданин, неговото задържане се осъществява в съответното териториално полицейско поделение. Задържането на чужденците в РУП например е само етап. Законът за чужденците регламентира настаняването на тези лица в специални домове. Това е така, защото в повечето случаи е невъзможно установяването на самоличността на чужденци в срок до 24 часа. Това не означава нарушаване на законоустановения в ЗМВР срок за задържане на лица, тъй като е осигурена допълнителна възможност за настаняването на тези лица. Затрудненията в случая възникват от липсата на специализирани домове.

Независимо от условията и мястото на провеждането на проверката, полицейският служител следва да проявява професионализъм и уважение към проверявания. Проверката за установяване на самоличност не бива да е повод за нарушаване на основните права и свободи на гражданите.

От казаното дотук за установяването на самоличността на лица от полицейските органи в заключение можем да направим следните изводи и предложения за усъвършенстване на правната регламентация и на организацията на работа:

ПЪРВО, основанията за установяването на самоличността на лица са конкретно посочени в ЗМВР. Това придава стабилност на правните норми и легитимира дейността на полицейските органи при прилагането на това правомощие. Същевременно следва да отбележим, че посочването на конкретни хипотези затруднява полицейските органи при вземането на решение за или против установяването на самоличност. В ежедневната си дейност по противодействие на престъпността и опазване на обществения ред на полицейските органи постоянно се налага да прибегват до използването на това правомощие. Освен това в случая става въпрос само за идентифициране, с което по никакъв начин не се нарушават правата и свободите на лицата. С оглед

на това предлагаме при бъдеща промяна на законодателството в тази връзка посочените хипотези да бъдат заменени с една единствена норма – *при изпълнение на задачите по ЗМВР полицейските органи могат да извършват проверки за установяване на самоличността.*

ВТОРО, използването на думата „лица“ означава, че това полицейско правомощие се отнася до всички лица, намиращи се под юрисдикцията на Република България, независимо от тяхното гражданство. Това налага познаването на документите за самоличност както на гражданите на Република България, така и на чужденците, пребиваващи в страната. Трябва да отбележим и факта, че български документи за самоличност се издават и на бежанци, които са особена категория чужденци.

ТРЕТО, установяването на самоличността е възможно, освен с документ за самоличност, и чрез сведения на граждани с установена самоличност, които познават лицето, но и посредством други способности. Регламентирането на допълнителни възможности (способности) също способства за повишаване на ефективността в дейността на полицейските органи при прилагането на това полицейско правомощие. Във връзка с това предлагаме при промяна на законодателството да се добавят и *други способности, като други удостоверителни документи, в които се съдържат достатъчно данни за лицето.*

ЧЕТВЪРТО, отпадането на израза „с други удостоверителни документи, в които се съдържат данни за лицето“ значително затруднява полицейските служители в дейността им по противодействие на престъпността и опазването на обществения ред и е пречка за защита на основните права и свободи на гражданите. Това обуславя неговото възстановяване в случай на бъдеща промяна в законодателството. С подобряването на правната регламентация ще се повиши и ефективността в организацията на работа, а оттам и защитата на правата и свободите на лицата.

ПЕТО, при невъзможност за установяване на самоличността в случаите и по начините, посочени в чл. 70 от ЗМВР, на полицейските органи е предоставена възможност за задържане на лицето. Този подход показва значимостта на това полицейско правомощие в ежедневната дейност по противодействието на престъпността и опазването на обществения ред, което има пряко отношение за сигурността на страната и защитата на основните права и свободи на личността. Същевременно следва да отбележим, че посредством системата БДС установяването на самоличността на лицата е възможно само за няколко минути. Това поставя въпроса за необходимостта от издаването на заповед за задържане на тези лица, което при всички положения отнема повече време от самото установяване на самоличност. Съжденията ни са

продиктувани и от несъвместимостта за равнопоставеността им с лицата, извършители на престъпления.

ШЕСТО, от тактическо естество е необходимо съобразяването на действията на полицейските органи с броя на лицата, видимостта и конкретните условия, при които се извършва проверката. Тя следва да включва оценяване на истинността на документа за самоличност, а в случай на липса на такъв – на данните, подадени от лица с установена самоличност. Необходимо е да отбележим, че приложението на този способ е възможно само в случай на рутинна проверка. От това следва, че при наличието на съмнения за издирващо се лице, наличието на документ за самоличност не е пречка за неговото задържане с оглед на изясняването на обстоятелствата.

БИБЛИОГРАФИЯ

Използвани нормативни актове

Международноправни нормативни актове

- Всеобща декларация за правата на човека
- Международен пакт за граждански и политически права
- Кодекс за поведението на длъжностните лица по поддържането на правовия ред
- Конвенция против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание

Вътрешноправни нормативни актове

- Конституция на Република България
- Закон за Министерството на вътрешните работи
- Закон за административните нарушения и наказания
- Закон за българските лични документи
- Закон за чужденците в Република България
- Наказателно-процесуален кодекс на Република България
- Наказателен кодекс на Република България
- Административно-процесуален кодекс
- Закон за съдебната власт
- Закон за администрацията
- Закон за полицията, ДВ, бр. 199 от 1889 г., отм.
- Наредба-закон за Държавната полиция от 1937 г., отм.
- Закон за Народната милиция от 1948 г., отм.
- Указ за Народната милиция от 1955 г., отм.
- Закон за полицията, обн. ДВ, бр. 199/1889, отм. ДВ, бр. 25/1925.
- Устав за полицейската стража, обн. ДВ, бр. 40/1883, отм. ДВ, бр. 106/1883.

Научни публикации

- Бояджиев, Н. Принудителни административни мерки по гл. 4 от ЗНМ. С., 1987.
- Бояджиев, Н. Убеждение и принуда в дейността на органите на НМ в съвременните условия. С., 1987.
- Български тълковен речник. С., 1994.
- Видин, Бл. Права на човека. С., 1993.
- Дерменджиев, Ив. Административно право на НРБ – обща част. С., 1989.
- Дойков, Н. Лична безопасност в полицейската служба. С., 2008.
- Иванов, Хр. Милицията в България. С., 1994.
- Кръстева, В., В. Тодоров, К. Колев, В. Гюрова, В. Генова. Тактика на полицейските действия. С., 2001.
- Лазаров, К. Административен процес. 2001.
- Лютов, К. Обществената опасност на деянието. Наказателно право на НРБ. С., 1960.
- Колев, К., В. Генова. Използване на оръжие от полицията. НИКК, 1996.
- Права на човека. Сборник от международни документи. Обединени нации, Ню Йорк, 1992.
- Симеонов, Ст. Полиция и закон. С., 1996.
- Станчев, Ив. Специална полицейска тактика. С., 2005.
- Стойчев, Ст. Конституционно право на Р България. С., 1993.
- Сборник Конституциите. С., 1990.
- Тимчев, Л. Полицейски правомощия. С., 2002.
- Тимчев, Л. Полицейски правомощия и защита на основните права и свободи на гражданите. С., 2009.
- Тимчев, Л. Контрол на миграцията в Република България. С., 2003 г.
- Тодоров, В. Що е полиция и как да я използваме? С., 1996.
- Тодоров, В. Патрулно-постова дейност на полицията. Учебник „Опазване на обществения ред – част първа“. С., 2015.